

“İSTİKLÂL MARŞI” ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ*

İsmail PARLATIR**

Öz: “İstiklâl Marşı”, bugüne dek pek çok çalışmada farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu çalışmada ise millî marşımızın retorik manada değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikli olarak “İstiklâl Marşı”nın askerî, siyasî ve sosyal hayat çizgisinden geçerek oluşumuna yer verilmiş ardından retorik inceleme yapılmıştır. İncelemede eserin söz varlığı kurgusu (gramer incelenmesi), anlatım teknikleri (eski terimle fesahat kurallarının gözden geçirilmesi) ve anlatım gücünü ve güzelliğini yaratan unsurlar irdelenmiştir. Yapılan incelemelerin neticesinde “İstiklâl Marşı”ımızın yüksek düzeyde bir “hitabet” üslûbu ile kaleme alındığı görülmüştür. Mehmet Âkif, kullandığı edebî sanatlar, gözettiği “fesahat” ve “belâgat” kurallarına eksiksiz uygunluk ile bu şiiri “âlî üslûp” tarzında oluşturmaya özen göstermiştir.

Anahtar kelimeler: “İstiklal Marşı”, Mehmet Âkif Ersoy, retorik.

An Assessment on The National Anthem

Abstract: The national anthem has been studied in different views in many studies. In this study, it is aimed to examine the rhetoric art of the National Anthem. In the study, first of all, the emergence of the National Anthem by through the military, political and social culture was examined, and then a rhetorical analysis was followed this. In the study, the vocabulary construction (examination of grammar), expression techniques (reviewing the rules of fluency and the old terms), and the elements that create the power and beauty of expression were examined. As a result of the examination, it has seen that “The National Anthem” was written as a high level of “oratory” style. Mehmet Âkif composed this poem in the “exalted form”, in full compliance with the literary arts and the rules of “elegance” and “rhetoric” that he used.

Keywords: Turkish National Anthem, Mehmet Âkif Ersoy, rhetoric.

---

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 02.12.2021 - 27.12.2021

** Prof. Dr. (E.), ismailparlatir@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-4112-3878.

I

“İstiklâl Marşı”nın 1921 yılının mart ayı başındaki yazımı üzerinde ve yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde okunduktan sonra “millî marş” olarak kabulüne ilişkin olarak yazılış hikâyesinin üzerinde yeniden durmayacağım. Çünkü bu millî marşımız, pek çok değerli bilim adamı ve araştırmacı tarafından ayrıntılarıyla incelendi ve irdelendi. Bu konular üzerinde, bu güne kadar pek çok araştırma yapıldı; şiirin, değişik açılardan tahlil denemeleri söz konusu oldu.

Ben bu yazımda, bunların dışında, millî marşımıza değişik bir bakış açısıyla eğilmek istiyorum.

Önce “İstiklâl Marşı”nın yazıldığı dönemin siyasî, sosyal ve edebî ortamını bir gözden geçirmekte yarar görüyorum. Arkasından da eserin “retorik” bakımından bir değerlendirmesini yapmak istiyorum.

Öncelikle vurgulamak istediğim nokta, bu marşın sıradan ya da ısmarlama bir şiir olarak ortaya çıkmamış olmasıdır. Bir başka deyişle “İstiklâl Marşı” acılarıyla, sıkıntılarıyla, savaşlarıyla, fikrî mücadele ortamı ile yaşanmış bir devrin askerî, siyasî ve fikrî hareketlerinden derin izlerini taşıyan bir şiirdir. Bu bakımdan o, yalnızca bir marş olarak değil, her bir dizesi yaşanılmış hayatın trajik olgusunu ve fikrî derinliğini ifade etmesi bakımından önemlidir.

II

Sözünü ettiğimiz devir, 20 yüzyılın ilk çeyreğidir. Bu dönemde Osmanlı askerî, siyasî ve sosyal hayatı çok yönlü bir hareketlilik içindedir.

Askerî bakımdan büyük savaşlar verilmiş olmakla beraber henüz milletin ruhuna şifa verecek büyük başarılar elde edilmiş değildir. Bir başka deyişle daha henüz “İstiklâl Savaşı” kazanılmış da değildir. Çünkü bağımsızlık mücadelemizin son zaferi, bu şiirin yazılmasından yaklaşık bir buçuk yıl sonra elde edilmiştir.

Bu dönemde asıl trajik görünüm, askerî sahadaki hareketliliktir. Trablusgarp cephesinde başlayan bu hareketlilik, Balkan harpleriyle kesintisiz devam eder ve Birinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle doruk noktaya ulaşır. Bu sürecin sonunda Osmanlı Devletinin parçalanması olgusu acı gerçektir. Bir milletin yeniden doğuşu ise Millî Mücadele ile gerçekleşir.

Böylesine millî mücadele veren milletlerin ruhunda kendilerini yaratan derin değerler yatar. Ölüm-kalım savaşı ve ebedî yaşama mücadelesi veren milletler, ruhlarında “vatan, millet, hürriyet, bağımsızlık” gibi derin manalar ve değerler içeren kavramlar taşır ve bunlarla yaşar. Bu derin kavramlar, böylesine millî mücadele ortamlarında doruk noktaya çıkar. İşte o yıllarda “İstiklâl Marşı” Türk millî mücadelesinin ve bağımsızlık savaşının sembolü olur.

Sosyal hayatın içinde en belirgin konumda siyasî ve fikrî oluşumlar vardır. Siyasî oluşumun en önemli noktası İkinci Meşrutiyet’in 27 Temmuz 1908’de ilânıdır.

Bunun paralelinde yürütülen pek çok fikrî hareketin içinde üç önemli ideolojik yapı belirginleşir. Bunlar:

Türkçülük hareketi (Temsilcileri: Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ali Canip)

Garpcılık hareketi (Temsilcileri: Abdullah Cevdet, Tevfik Fikret, Rıza Tevfik, Hüseyin Cahit)

İslâmcılık hareketi (Temsilcileri: Mehmet Âkif, Şehüslâm Musa Kâzım, Sait Halim Paşa)

Temelde, bu üç fikrî hareketin ortak vasfı, milletin ve devletin yükselmesi ile çağdaş Batı uygarlığını yakalamasıdır. Nitekim 1920’li yıllarda Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde oluşumunu öreceğ olan yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin temel kuruluş ilkelerinde bu üç fikrî yapının başarıyla telif edildiğini söyleyebiliriz.

Bu ortam içinde, “İstiklâl Marşı”nı kaleme alan Mehmet Âkif’i irdelemekte yarar var. O, 1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilânı ile önce, değişik siyasi ve fikrî hareketin içinde yer almış; 28 Temmuz 1908’de “İttihat ve Terakkî Cemiyeti”ne katılmış; 27 Ağustos 1908’den itibaren de *Sırât-ı Müstakim* adlı dergisini çıkarmaya başlamıştır. Bu dergi, 1912 yılının 5 Mart günlü neşri ile *Sebilü’r-reşâd* adını almış ve bu adla 1925 yılının yine 5 Mart günlü sayısı ile yayın hayatını noktalamıştır.

III

Bu yıllar içinde Birinci Dünya Savaşının sıkıntılarını ve acılarını derinden yaşamış bir fikir adamı olarak Mehmet Âkif, şiirleriyle ve dergideki yazılarıyla toplumun değer yargılarını, millî ve manevî duygularını ayakta tutmaya çalışmıştır. 1920 yılı nisanında Millî Mücadele heyecanı ile Anadolu’ya geçmiş; Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışında bulunmuş ve 5 Haziran 1920 günlü mazbatasıyla Burdur mebusu olarak ilk mecliste yerini almıştır. Aynı zamanda Millî Mücadele ruhuyla *Sebilü’r-reşâd* adlı dergisini Anadolu’da çıkarmaya başlamıştır.

Büyük Millet Meclisinin açılışından sonraki aylarda meclis üyelerinin ve özellikle de “Erkân-ı Harbiyye Reisi” miralay İsmet Bey’in gezilerinde ve resmî törenlerde okunmak üzere bir millî marş yazılması gündeme gelir. Konu İcra Vekilleri Heyetinde (Bakanlar Kurulu) ele alınır ve bu konu ile ilgili olarak dönemin maarif vekili görevlendirilir. O dönemin Maarif vekili olan Rıza Nur, 18 Eylül 1920 günlü bir genelge ile yazılacak millî marşın ilke ve şartlarını bütün valiliklere duyurur. Ayrıca *Hâkimiyet-i Milliyye* gazetesinin 7 Teşrinisani

1337/20 Kasım 1920 tarihli nüshasında bu şartlar ilân edilir (Önder, 1986, ss.34-41)¹.

Bu kısa bilgiyi şunun için veriyorum. Yeni Türkiye Cumhuriyeti devletinin oluşum sürecinde, bu devletin ve milletin sembolü olacak bir marşın ihtiyacı içinde bulunduğunu Mehmet Âkif, bizzat yaşamaktaydı. Şair, hem askerî, hem siyasî hem de fikrî ortamın içinde dinamik yaşayan bir nefer olarak zaten öteden beri böylesine bir şiir kurgusunu kafasında işliyordu. Bunun ilk izlerini *Safahât*'in altıncı kitabı içinde yer alan ve Çanakkale Şehitleri'ne ithaf ettiği şiirinde görmekteyiz.

İşte bu ortamda kendisine yazılması için teklif edilen “millî marş” şiiri onun için bir heyecan kaynağı oldu. Hemen şiiri oluşturmaya koyuldu. Belleğinde oluşan şiire son şekli vererek Bakanlığa gönderdi. Şiir, kendisinin çıkarmakta olduğu *Sebîlü'r-reşâd* adlı derginin 17 Şubat 1337/1921 günlü 468. sayısında yayımlandı.

“İstiklâl Marşı”, Maarif Vekâletince meclise sunuldu. O dönem Maarif Vekili Hamdullah Suphi idi. Bakan, Meclis'in 1 Mart 1921 günlü oturumunda millî marş için açılan yarışma hakkında milletvekillerine ayrıntılı açıklamalarda bulundu. Arkasından Mehmet Âkif'in kaleme aldığı şiiri okudu; bunun yarışma dışı ve özel olarak ısmarlanmış bir millî marş olduğunu ifade etti.

“İstiklâl Marşı” ile ilgili Büyük Millet Meclisinin üçüncü ve son oturumu 12 Mart 1921 günü olmuştur. Abdülhak Mustafa Adnan'ın başkanlığında toplanan mecliste Hasan Basri Bey'in “Mehmet Âkif Bey'in şiirinin tercihan kabulü.” teklifi oya sunuldu ve şiir büyük çoğunlukla kabul edildi. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, şiirin oylanmasından ve kabul edilmesinden sonra İstiklâl Marşı'nı bir kez daha okur ve bu okuma, bütün milletvekillerince ayakta alkışlanır. Hasan Basri Bey (Çantay) *Âkifname* adlı kitabında bu gelişmeleri ayrıntılarıyla anlatır; hatta meclisin bu oturumunda Mustafa Kemal Atatürk'ün şiiri ayakta dinlediğini ve sürekli alkışladığını özellikle vurgular (1966, s. 64).

“İstiklâl Marşı”, Meclis'te kabul edildikten hemen sonra, önce TBMM'nin resmî yayın organı olan *Cerîde-i Resmîyye*'de, arkasından da *Hâkimiyet-i Milliyye* gazetesinin 17 Şubat 1921 günlü 111. sayısında yayımlanır. Böylece “İstiklâl Marşı”, artık bir milletin şiiri ve Yeni Türkiye Cumhuriyetinin resmî marşı olmuştur.

¹ İstiklâl Marşı'nın yazılış hikâyesini Türkiye Millet Meclisi tutanaklarına dayanarak orijinal metinleriyle ayrıntılı olarak inceleyen rahmetli Mehmet Önder'in bu kaynak niteliğindeki yazısını (1986, ss. 34-41) okumak üzere gençlere salık veririm.

Buraya kadar “İstiklâl Marşı”nın askerî, siyasî ve sosyal hayat çizgisinden geçerek oluşumunu değerlendirmeye çalıştım. Şimdi de “retorik” manada bir değerlendirmede bulunmak istiyorum.

IV

Retorik inceleme, eski terimimizle “belâgat” ölçütleri çerçevesinde bir edebî eseri irdeleme yöntemidir. Bu yöntemin temelinde ise üç unsur söz konusudur. Birincisi eserin söz varlığı kurgusunun incelenmesi (gramer incelenmesi); ikincisi, anlatım tekniklerinin incelenmesi (eski terimle fesahat kurallarının gözden geçirilmesi); üçüncüsü de anlatım gücünü ve güzelliğini yaratan unsurların irdelenmesi.

Bu ölçütler çerçevesinde “İstiklâl Marşı”nın incelenmesi konusunda bildiğim kadarıyla detaylı ve derinlemesine bir tahlil çalışması bu güne kadar söz konusu olmamıştır. Yapılan değerlendirmeler veya tahliller sözünü ettiğim bu üç temel unsurun bazı bölümlerinin ele alınmasıyla yapılan incelemelerdir.

Ben burada retorik bu üç temel bakış açısından hareketle metnin bütününe kapsayan bir tahlil veya inceleme yapma düşüncesinde değilim. Çünkü böylesine sınırlı bir makale çerçevesinde öylesine kapsamlı bir çalışmayı yapmak mümkün değil. Ancak bu temel inceleme yöntemleri doğrultusunda bazı gerekli noktalara dikkatleri çekmek istiyorum.

Retorik temel ölçütü olan bir metnin sağlam tespiti noktasında, daha önce hocam Prof.Dr. Hasan Eren’in yapmış olduğu bir çalışmayı burada dikkatlere sunmak istiyorum. Hocanın TDK Başkanlığını yaptığı günlerde kaynakları derleme konusunda benim de kendisine yardımda bulunduğum bir yazısı, tam da bu konuya örnek teşkil edecek niteliktedir. Yazı, “İstiklâl Marşı Üzerine” başlığı ile *Türk Dili* dergisinde yayımlandı. Bu yazıda Prof.Dr. Hasan Eren, “İstiklâl Marşı”nın yazıldığı ve yayımlandığı iki temel kaynağı esas alıyordu. Birincisi TBMM’nin yayın organı olan *Ceride-i Resmîye*’de yayınlanan metin (14 Mart 1921 günlü nüsha); ikincisi, o dönemin önemli gazetelerinden olan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde çıkan metin (14 Mart 1921 günlü nüsha). Ayrıca bunlarla da yetinilmemiş, bizzat Mehmet Âkif’in kendisinin çıkardığı *Sebîlü’r-Reşâd* dergisinde yayımlanan metin (17 Şubat 1337 günlü nüsha, C. 18, no: 468) de incelemeye dâhil edilmiş. Bunun sebebi, şairin kendisinin çıkarmakta olduğu dergide yayımlanan *İstiklâl Marşı* metninin bizzat şairin kendi denetiminden geçmiş olmasıdır (1986, s. 492-498). Bu bağlamda incelenen bir başka kaynak ise Prof.Dr. Mehmet Kaplan’ın başkanlığında bir komisyonun hazırladığı *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal* adlı kitapta yer alan “İstiklâl Marşı” metni. Bu metnin dikkate alınmasının sebebi ise MEB, Talim Terbiye Kurulu’nun bütün eğitim kurumlarına bu metni salık vermesidir. Prof.Dr. Hasan Eren’in tespitine göre, bu metin *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde

çıkan “İstiklâl Marşı”nın aynıdır. Bir başka deyişle, Prof.Dr. Mehmet Kaplan ve arkadaşları *Hâkimiyet-i Milliye* yayınına esas almışlardır (1981, s. 501).

Prof.Dr. Hasan Eren, sözünü ettiğimiz üç gazetede yayımlanan metin ile *Devrin Yazarlarının Kalemiyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal* adlı kitapta yer alan “İstiklâl Marşı” metnini karşılaştırmış, aradaki farklı imlâ konularını ve noktalama işaretlerini birleştirerek bir ortak metin oluşturma yoluna gitmiştir. İşin doğrusu da budur. Eğer, “İstiklâl Marşı” üzerinde retorik manada bir tahlil denemesi yapılacaksa bu ortak metnin esas alınmasında yarar görüyorum. Onun için de yazımın sonuna bu metni aynen koymayı uygun buluyorum.

İlk aşamada, sağlam metni oluşturduktan sonra ikinci aşamada “anlatım teknikleri”nin irdelenmesi söz konusu olmalı. Yani, fesahat unsurlarının gözden geçirilmesi.

“İstiklâl Marşı”, fesahat unsurları bakımından da çok sağlam ve oldukça zengin bir anlatım gücüne sahiptir. Fesahat unsurlarını irdelemekten amaç, temelde yalın bir ifade ile metnin bütünlüğü içinde var olan söz varlıklarının gramerin temel yapısını oluşturan sekiz kelime sınıfı çerçevesinde incelenmesi, bunların yapısal konumu, birbirleriyle münasebetleri ve bu münasebetler çerçevesinde anlatıma kazandırdığı güç ve değerleri ortaya koymaktır.

On bentten oluşan “İstiklâl Marşı”nın bütün söz varlığının dökümünü yapmak, onların gramerdeki konumunu dikkate alarak birbirleriyle münasebetini gözden geçirmek ve bu kurgu içinde oluşan anlatım gücünü ve zenginliğini tespit ederek ortaya koymak, uzun ve ayrıntılı bir çalışmanın ürünü olmak gerekir. Bu yöntemle fesahat kurallarının tamamını tek tek irdelemek, yazımızı oldukça uzatacağından, ben burada onlardan en çarpıcı olanlarından bazıları örneklik etmesi bakımından, ele almak ve örneklemek istiyorum. Bunu yaparken de her bendi kendi içinde ayrı ayrı değerlendirme yoluna gideceğim.

V

Öncelikle şunu vurgulamakta yarar var. Mehmet Âkif, bu şiiri “Kahraman ordumuza” ithaf etmiştir. Bu ithaf, sıradan bir adlandırma değildir. Çünkü Mehmet Âkif, Millî Mücadele ruhunu ordunun hemen yanında, siper gerisinde hissetmiş ve canlı tutmaya çalışmıştır. O, kurtuluş mücadelesini ordusu ile birlikte yaşamış ender fikir adamlarımızdan ve aydınlarımızdan biridir. Bu tavrının en çarpıcı örneğini Anadolu’ya geçerek ve *Sebîlü’r-Reşâd* adlı dergisini oralara taşıyarak göstermiştir. Hatta düşman ordusunun ayak izlerinin Ankara’ya yaklaştığı günlerde şair, dergiyi Kayseri’ye taşımış; Millî Mücadele ruhunu bu dergide yayımladığı şiir ve yazıları ile canlı tutmaya çalışmış; yazdıklarını cephedeki askerlere kadar ulaştırmaya gayret etmiştir.

İkinci bir ithaf ise şiirin ruhunda yatmaktadır. O da “millet”tir. Aslında bu da bir başka inancın ifadesidir. Çünkü Mehmet Âkif de çağdaşı Yahya Kemal’in

“Süleymaniye’de Bayram Sabahı” adlı şiirinde vurguladığı gibi, “Ordu-milletlerin en sarpı en çok dövüşeni” inancındadır. Yani “ordu-millet” ruhuna yürekten inanan bir fikir adamıdır. Nitekim "*İstiklâl Marşı*”nın başlangıç sözü bunun en açık göstergesidir.

Şair, şiirin başında “korkma” hitap sözü ile “ordu-millet”e seslenmektedir; sembol ise “al sancak”tır. Bu sözün özünde “istiare” sanatı ile anlatılmak istenen kavram, “istiklâl” yani milletin istiklâlidir. İstiklânın ve gücün sembolü de “sancak” ve “bayrak”tır. Şiirin ilk iki bendinde vurgulanmakta olan kavram budur. İkinci bir mecazî anlam ise “al” sıfatının çağrıştırdığı şahadet kavramıdır. Sancak ile uğruna kanını feda eden bu “ordu-millet”in neferine sesleniş söz konusudur.

Yukarıda şairin, şiire “korkma” hitap sözü ile başladığını söyledim. Bu seslenme tarzını şair, sık sık dile getirmektedir. Nitekim metnin bütünlüğü içinde “çatma”, “ulusun”, “medeniyet”, “arkadaş”, “toprak”, “cennet vatan”, “şühedâ”, “ilâhî”, “dalgalan”, “hakkıdır”, “istiklâl” vb. sözler bunun en belirgin örnekleridir. Bundan amaç, hem orduda, hem millette, hem de bu milleti oluşturan bireylerde heyecan ve coşkuyu doruk noktaya taşımaktır. Özellikle milletin ruhuna, kutsal değerlerine hitap eden böylesi metinlerde yaratılmak istenen coşkuyu ve heyecanı böyle deyişler sağlayabilir. Mehmet Âkif de bunu yaratabilmek için hemen hemen her bentte bu gibi hitap sözlerini kullanmaya özen göstermiştir.

Bunlara benzer bir söz de “ben” zamiridir.

O **benim** milletimin yıldızıdır, parlayacak

O **benimdir**, o **benim** milletimindir ancak.

*

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

*

Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.

*

Etmesin tek vatanımdan **beni** dünyada cüdâ.

*

Ebedî yurdumun üstünde **benim** inlemeli.

Bu “ben” zamiri, mecaz-ı mürsel sanatının “cüziyyet-külliyet” bağından hareketle,

Hakkıdır, Hakk’a tapan, **milletimin** istiklâl

Sözünde ifadesini bulur. Yani, “ben” sözü “millet”e dönüşür.

Çünkü “O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak” sözü bunun en çarpıcı deyişi ve örneğidir.

İkinci dörtlükte, ön plana çıkan sembol “hilâl”dir. Yine “istiare” yoluyla hilâl hem bayrağı hem de sevgiliyi sembolize eder. Sevgili, üzerine titrenen en değerli varlıktır. O varlığı korumak, kollamak ve gözetmek bir kimse için ne denli kutsal ise o “hilâl”in çağrıştırdığı sancağı, bayrağı dolayısıyla bağımsızlığı ve hürriyeti de korumak ve kollamak o denli kutsaldır. Öyle ki “hilâl”in hüzünlü hâli, mutsuz görünümü şairi derinden üzmektedir.

Şiirde üçüncü dörtlük “hürriyet” kavramını yüceltir:

Ben ezelden beridir **hür** yaşadım, **hür** yaşarım.

Hangi çılğın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Şair, bu dizelerde de Türk milletinin çağlar boyunca hiçbir ulusun boyunduruğu altına girmediğini ve hiçbir zaman özgürlüğünü yitirmediğini vurgular. Tarihte bilinen şu bir gerçek ki bütün dünya ulusları arasında tarih boyunca “devletsiz” kalmamış olan tek millet “Türk” milletidir. Onun için bu milletin mayasında “hürriyet” kavramı vardır. Yine burada da “ben” sözü “mecâz-ı mürsel” sanatı ile milletin ifadesi olur.

Dördüncü bentte millî mücadelenin tarafları söz konusudur. Tek bir millete karşı toplu bir kıyım kalkışmış “medeniyet” kisvesi altındaki “garp” ulusları hedeftedir. Artık yenilgileri kaçınılmaz olan bu azgın batılı uluslar, son bir hamle ile saldırıya geçmişlerdir. Tek dişi kalmış bir canavar nasıl tehlikeli bir mahlûk ise bunlar da o can havliyle Türk milletine saldırmaktadırlar. Oysa farkına varmadıkları bir gerçek var. Çok güçlü bir imana sahip bu ulus, bu manevî güç ile bütün maddî güçleri yerle bir etmeye muktedirdir. Onların ulumaları², haykırmaları, içi boş velveleleri böyle güçlü bir iman karşısında yok olmaya, ezilmeye ve yenilmeye mahkûmdur.

Beşinci bent, yine bir hitabet sözü ile başlamaktadır:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.

Bu seslenme, eserini ithaf ettiği Türk ordusuna aittir. Yine “mecâz-ı mürsel” sanatı inceliği ile “arkadaş” sözü, bu edebî sanatın “cüziyyet-külliyet” özelliği ile “ordu”yu kastetmektedir. Derin bir samimiyet duygusu ve yoldaşlık tutkusu ile ordunun vatani ve milleti koruyacağına inancı tamdır. Çünkü “Hakk” a inanan insanlar, yani Müslümanlar O’dan asla umudunu kesmezler. O yüce Mevlâ,

² Marşımızda geçen “ulusun” sözü üzerinde de durmak istiyorum. Bu söz, zaman zaman “büyüksün, güçlüsün” anlamı ile karıştırılmıştır. Bunun kesin ayrımını kelimenin Arap harfleri ile yazımında aramalıyız. Metinde geçen “ulusun”(الوسون) sözü, “ulmak, haykırmak” anlamındadır. Eğer şair, “büyüksün, güçlüsün” anlamını kastedmiş olsaydı (الوسوك) biçiminde yazmalıydı. Yani bu sözü “ikinci şahıs teklik eki”nin ifadesi olan kef(ك) ile yazmış olması gerekirdi. Bu inceliğe de dikkati çekmek istedim.

bahşettiği sözü muhakkak kullarına sunacaktır; o güzelliği bağışlayacaktır. Allah'a inanan insan, asla umutsuz değildir. Mehmet Akif, iyi bir Müslümandır; inancı tam bir din adamıdır. Bundan dolayı beklentisi yüksektir.

Altıncı bentte “vatan” temi baskın bir unsur, bir kavram olarak karşımıza çıkar. Hem bir Türk için hem de inancı tam olan bir Müslüman için “toprak” ve “vatan” eş değerde kutsal bir değerdir, bir varlıktır. Bizim geleneğimizde, töremizde toprak varlığımızın temel sebebidir. Toprak nimettir, toprak anadır, toprak vatandır. Bu değerleri art arda sıralayabiliriz. Yine edebî sanatlardan “istiare”ye bağlı anlatım gücünü başarıyla uygulayan şair, kutsal değerlere dikkat çekmek için bu anlatım yolunu tercih etmiş oluyor. Üstelik bu toprak, yani vatan, kolay kazanılmamıştır. O yolda tarih boyunca bu millet pek çok şehit vermiştir. Canlarını bu toprak için veren o şehitlerimizin emanetidir bu vatan. Onun kutsallığı bu bakımdan da çok yücedir, üstelik ata yadigâridir.

Yedinci bent, bir önceki bentte söz konusu edilen kutsal değerlerin, özellikle de “vatan” ve onun uğruna “şehadete erme”nin erdemini ifade eder. Bir önceki bentten başlayarak “şehadet” sözünü sürekli tekrar etmesi, “tekrir” sanatının gücünü kullanma düşüncesinden ileri geliyor. Yine “teşbih-i belîğ” ile anlatılmak istenen kavramı, “vatan” kavramını bu yolla, güzelleştirmek, yüceltmek ve pekiştirmek istiyor. Ayrıca, “şehadet” erdemine ulaşmak için Allah'a yakarma söz konusudur. Yukarıda da değindiğim gibi iyi bir Müslüman olan, sağlam bir inanca sahip bulunan şair, bu kutsal değerlere ulaşmak için Allah'a niyaz etmekten geri kalmıyor. Manevî ve ebedî huzuru, bu inanç dünyasında bulmaya yöneliyor. Bu dizelerde sürekli Allah'ı zikretmesi ve O'na yakarması bundan dolayıdır.

Sekizinci bende Allah'a yakarma bir başka değer yargılarıyla ön plana çıkıyor. Yine “toprak” ve “vatan” kavramı, “istiare” sanatıyla kutsal bir “mabet” biçiminde kullanılıyor. Bu kutsal değerlere bir “nâ-mahrem” elinin, yani bir yabancı elin değmemesi dileğinde bulunuluyor.

Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli

dizesi, yine mecaz ve istiare sanatlarının yardımıyla güçlü bir inanç dünyamızın temel rükünlerini çağrıştırıyor. “Ezan”dan amaç, Müslümanları “namaz” kılmaya davet etmektir. Namaz ise İslâm'ın beş şartından birinin, yani dinin temel rükünlerinden birinin adıdır. Bu itibarla yurdumuzun istiklâli, milletimizin istikbali ve vatanımızın hür ve bağımsızlığı sayesinde bu Müslüman millet dinini ve ibadetini huzur içinde, derin bir huşu içinde yerine getirmiş olacaktır. Yoksa yabancı unsurların egemenliği altında yapılan ibadetin insan ruhunu yeterinde tatmin edemeyeceği çok aşikârdır. Bu bakımdan kutsal mabedimiz olan vatanın üzerinde bir başka gücün, milletimiz üzerinde bir yabancı elin baskısı, bu Müslüman millete en büyük eziyet olacaktır. Dinimizin özgürce yaşanabilmesi,

bu ezan seslerinin yurdumuzun üstünde ebediyen yankılanması ile söz konusu olacaktır.

Dokuzuncu bent, “iman”ın üstünlüğünü ifade ederken Allah’a yakarış da söz konusudur. Bu yakarış, bu bentte bir vatan şehidinin dilinden, hatta dilek ve duygularından oluşuyor. Dualar, vatanın saygınlığı ve dinin ebediyen bu vatanın üzerinde var olması içindir. Dinin en belirgin göstergesi olan ezan seslerinin bu vatanın semalarında ebediyen yankılanmasıdır. Dualar bunun içindir. Vatan uğruna şehit olan, yani şehitlik mertebesine ermiş olan bir neferin en büyük arzusu, en büyük beklentisi vatanın hür, dininin ebediyen yaşaması içindir. Müslümanlar için en büyük şahadet, vatan ve din yolunda ölmektir. Şahadet mertebesine erenler doğrudan doğruya cennete giderler; onun için göklerin enginliği ve sonsuzluğu onların o mertebeye ulaşması için en yüce makamdır.

Onuncu ve sonuncu bentte ise başa dönüş söz konusudur. Yine temel değerler olarak “istiklâl, hürriyet, hak, millet” kavramları bir yıldız gibi parlalar.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!

sözü, başlarda ifadesini bulan, bayrak ve sancak kavramlarının yarattığı sembole, yani bağımsızlığa ve hürriyete göndermedir. Elde edilecek bu kutsal değerler ile uğruna şehit olanlar, derin bir huzur içinde ebedî âlemde yerlerini alacaklardır. Artık onlar, bu milletin, bu vatanın yok olmayacağına, ayaklar altında sürünmeyeceğine yürekten inanmaktadırlar.

Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl

Ebediyyen sana yok ırkıma yok izmihlâl

dizeleri bunun ifadesidir.

Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet,

Hakkıdır, Hakka tapan milletimin istiklâl!

Dizelerinde ise “tekrir” sanatının yarattığı değerle “hak” ve “hür, hürriyet” kavramlarına pekiştirme yoluyla yeniden vurgu yapılmaktadır ve yeniden bir hitabet edası yaratılmaktadır.

VI

Baştan beri bent bent yaptığımız değerlendirmeler ışığında “İstiklâl Marşı”ımızın yüksek düzeyde bir “hitabet” üslûbu ile kaleme alındığını söyleyebiliriz. Mehmet Âkif, kullandığı edebî sanatlar, gözettiği “fesahat” ve “belâgat” kurallarına eksiksiz uygunluk ile bu şiiri “âlî üslûp” tarzında yazmıştır. Böyle bir üslûbu yaratmasında “vatan”, “millet”, “hürriyet” ve “istiklâl” gibi yüce kavramlara sürekli ve tekrar tekrar vurgu yaparak okuyucunun dikkatini metin üzerine teksif etmeye özen göstermiştir. Zaten marşın “Kahraman ordumuza” ithaf sözü ile başlaması duygu ve coşku yoğunluğunun ilk izlerini taşımaktadır.

Kısacası Mehmet Âkif, böylesi duygu yoğunluğu ile dolu dolu yaşadığı Millî Mücadele ruhunu “İstiklâl Marşı”ımızda şiirleştirdi. Bu şiiri ve buna benzer Millî Mücadele ruhunu yansıtan eserleri, özellikle de Mustafa Kemal Atatürk’ün “Gençliğe Hitabe”sini dönemin tarihsel çizgisi ve oluşumu ile sosyal şartların yarattığı değer yargılarıyla genç kuşaklara anlatmak ve aktarmak bizim görevimiz olmalı:

Ne mutlu Türkün diyene!

Kaynakça

- Çantay, H. B. (1966). *Âkıfname: Mehmed Âkif*. İstanbul: Ahmet Sait Mtb.
- Eren, H. (1986). İstiklâl Marşı Üzerine. *Türk Dili, LI*, 492-498.
- Kaplan, M., Enginün, İ., Emil, B., Birinci, N. ve Uçman, A. (1981). *Devrin Yazarlarının Kalemile Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal - I*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Mehmed Âkif. (1921). İstiklâl Marşı. *Sebîlü'r-reşâd, XVIII* (468), 1.
- Mehmed Âkif. (1921). İstiklâl Marşı. *Cerîde-i Resmîyye, VII*, 1.
- Mehmed Âkif. (1921). İstiklâl Marşı. *Hâkimiyet-i Milliye, CXI*, 1.
- Önder, M. (1986). İstiklâl Marşı Belgeleri. *Türk Edebiyatı*, Mehmet Âkif Anıt Sayısı. 158, 34-41.

Ek

Yazımızın başlarında da belirttiğimiz gibi, “İstiklâl Marşı”nın ilk yayınlandığı dergilerde ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde okunduktan sonra “millî marş” olarak kabul edildiği biçimiyle metninin noktalama işaretleri çerçevesinde tam tespiti işini hocam Prof. Hasan Eren *Türk Dili* dergisinde kaleme aldığı “İstiklâl Marşı Üzerine” adlı yazısında titizlikle yapmıştı. Ancak hoca, o yazısında yaptığı değerlendirmeler ve düzeltmeler çerçevesinde bir metin oluşturma yoluna gitmemiştir. Bu işi ben burada yapmak istiyorum.

İSTİKLÂL MARŞI***Kahraman ordumuza***

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk’a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,³
“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri “toprak!” diyerek geçme, tanı.
Düşün altında binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı.
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fişkıracak, toprağı sıksan, şühedâ!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hudâ
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

³ Bu dizedeki “ımanı” (ایمانی) sözü, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yanlışlıkla (انىی) olarak çıkmıştır.

Ruhumun senden, İlâhi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan, İlâhi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır rûh-ı mücerred gibi yerden na'şım,
O zaman yükselerek arşa değer, belki başım!

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyyet,
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

